

**TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI
HUZURIDAGI ILMIY DARAJALAR BERUVCHI
DSC.03/10.12.2019.I.16.01 RAOAMLI ILMIY KENGASH
TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI**

Qo'lyozma huquqida
UDK: 336.2:6P2.15.7:338(575.1)

PARDAYEV JAMSHID MUZAFFAROVICH

**KORXONALARNI SOLIQQA TORTISH AMALIYOTINI
TAKOMILLASHTIRISH (xizmat ko'rsatish korxonalari misolida)**

08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit

**IQTISODIYOT FANLARI BO'YICHA FALSAFA DOKTORI (PhD)
ilmiy darajasini olish uchun yozilgan**

D I S S E R T A T S I Y A

Ilmiy rahbar:
i.f.d. (DSc), professori. S.K.Xudoyqulov

Toshkent – 2024-yil

MUNDARIJA

	KIRISH	3
I BOB.	XIZMAT KO‘RSATISH KORXONALARINI SOLIQQA TORTISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI	14
1.1-§.	Xizmat ko‘rsatish korxonalarining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati	14
1.2-§.	Xizmat ko‘rsatish korxonalarini soliqqa tortishning ilmiy-nazariy masalalari	28
	Birinchi bob bo‘yicha xulosa.....	43
II BOB.	XIZMAT KO‘RSATISH KORXONALARINI SOLIQQA TORTISH AMALIYOTINING TAHLILI	46
2.1-§.	Xizmat ko‘rsatish korxonalarining milliy iqtisodiyotda tutgan o‘rni va ularni soliq-moliya tizimi orqali qo‘llab-quvvatlashning yo‘nalishlari tahlili	46
2.2-§.	Xizmat ko‘rsatish korxonalarini soliqqa tortish amaliyoti tahlili	62
2.3-§.	Xizmat ko‘rsatish korxonalarini to‘laydigan soliq tushumlarini ekonometrik tahlillar asosida o‘rta muddatli prognozlashtirish masalalari.....	84
	Ikkinchi bob bo‘yicha xulosa.....	98
III BOB.	XIZMAT KO‘RSATISH KORXONALARINI SOLIQQA TORTISH AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	100
3.1-§.	Xizmat ko‘rsatish sohasini soliqqa tortish bo‘yicha xalqaro tajriba va uni milliy soliq tizimida qo‘llash istiqbollari	100
3.2-§.	Xizmat ko‘rsatish korxonalarini soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish	110
	Uchinchi bob bo‘yicha xulosa.....	126
	XULOSA	129
	FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI	132
	ILOVALAR	141

KIRISH (falsafa doktori (PhD) dissertatsiya annotatsiyasi)

Dissertatsiya mavzusining dolzarbligi va zarurati. Dunyo amaliyotida uchinchi sektor sifatida qarab kelingan xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirishga qaratilgan iqtisodiy siyosatning natijasida bugungi kunda rivojlangan davlatlarda xizmatlar sohasi butun jahon hamjamiyatining iqtisodiy o'sishini ta'minlashning ustuvor yo'nalishiga aylanib ulgurdi. Jahon iqtisodiyotida birlamchi va ikkilamchi tarmoqlar ulushi kamayib borayotgan bir paytda, xizmat ko'rsatish sohasining ulushi ortib bormoqda. Jahon yalpi mahsuloti tarkibida 2020-yilda xizmat ko'rsatish sohasining ulushi 68 foizni, rivojlangan mamlakatlarda 75-78 foizni, rivojlanayotgan mamlakatlarda 50 foizni tashkil etdi.

Jahon banki ma'lumotlariga qaraganda¹ dunyoda xizmat ko'rsatish sohasi ichida raqobatning kuchayishi va bu tarmoqqa davlatlarning moliyaviy quvvatlashi natijasida ularning orasida yirik transmilliy kompaniyalar (TMK) to'laydigan soliqlar, ayrim olingan qashshoq mamlakatlarning yillik budjetidan yuqori bo'lmoqda. Jumladan, xizmat ko'rsatish sohasida TMK sanaladigan reklama biznesidagi - Grey Advertising (AQSH), xalqaro tezkor transport – DHL (Germaniya), tadbir xizmatlari - Pico Global Services LTD (Gonkong) va Google, Apple, Facebook, Amazon va Microsoft kabi kompaniyalar tomonidan to'lanadigan soliqlar katta miqdorni tashkil etadi. Bu esa jahon amaliyotida xizmat ko'rsatish korxonalarini rivojlantirish bilan parallel ravishda ularni soliqqa tortish mexanizmlarini ham qayta ko'rib borishga va bu yo'nalishda ilmiy tadqiqotlarni kuchaytirishga keng e'tibor berilmoqda.

O'zbekistonda oxirgi besh yil davomida xizmatlar sohasini rivojlantirish orqali aholining hududiy va ijtimoiy, yangi iqtisodiy hududlarni o'zlashtirishni, ishlab chiqarish samaradorligini oshirishni va moddiy ne'matlarni iste'mol qilishni ta'minlashga harakat qilinmoqda, 2023-yilning yanvar-dekabr oylarida aholi jon boshiga ko'rsatilgan bozor xizmatlari hajmi 13 mln so'mga yetib, bu 2022-yilga nisbatan o'sish sur'ati 120 % ni tashkil etgan. Shu bilan birgalikda xizmatlar

¹ <https://www.vsemirnyjbank.org/ru/about/annual-report/leadership-perspectives>.

sohasida faoliyat ko'rsatuvchi korxonalarni moliya-kredit mexanizmlari dastklari asosida qo'llab-quvvatlanib kelinmoqda, ayniqsa, ularga alohida rag'batlantiruvchi soliq rejimlarining qo'llanilishi ularning faoliyatiga ijobiy ta'sir etib bormoqda. "Hududlarning o'ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqib, alohida yondashuvlar asosida xizmatlar sohasini rivojlantirish, tadbirkorlik subyektlarini moliyaviy resurslar va infratuzilma bilan ta'minlash hamda ularga qulay soliq rejimini joriy etish"² bugungi kundagi dolzarb masalalar sifatida belgilab olinganki, bu esa xizmat ko'rsatish korxonalariga qulay soliq rejimlarini qo'llash va uning natijadorligiga erishishga yo'naltirilgan ilmiy-tadqiqot ishlarini amalga oshirishni taqozo etadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 18-iyuldagi PF-5116-son «Soliq ma'muriyatchiligini tubdan takomillashtirish, soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarning yig'iluvchanligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi, 2018-yil 29-iyundagi PF-5468-son «O'zbekiston Respublikasining soliq siyosatini takomillashtirish konsepsiyasi to'g'risida»gi, 2019-yilning 6-sentabrdagi PF-5813-son "Savdo va xizmat ko'rsatish sohasidagi hisob-kitoblar tizimiga zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy qilish hamda ushbu sohada jamoatchilik nazoratini kuchaytirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi, 2020-yil 30-oktabrdagi PF-6098-son «Yashirin iqtisodiyotni qisqartirish va soliq organlari faoliyati samaradorligini oshirish bo'yicha tashkiliy chora-tadbirlar to'g'risida»gi, 2021-yil 15-sentabrdagi PF-6314-son "Tadbirkorlik subyektlari uchun ma'muriy va soliq yukini yanada kamaytirish, biznesning qonuniy manfaatlarini himoya qilish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi, 2011-yil 4-apreldagi PF-4296-son "Tadbirkorlik subyektlarini tekshirishlarni yanada qisqartirish va ular faoliyatini nazorat qilishni tashkil etish tizimini takomillashtirish borasidagi qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi, 2022-yil 9-noyabrdagi "Tadbirkorlik faoliyatini davlat tomonidan tartibga solishni soddalashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi, 2021-yil 15-sentabrdagi PF-6314-son «Tadbirkorlik subyektlari uchun ma'muriy va soliq yukini yanada kamaytirish, biznesning qonuniy manfaatlarini himoya qilish tizimini

² Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 27 апрелдаги 104-сонли "Хизматлар соҳасини ривожлантиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида"ги қарори.